

กระบวนการสร้างความร่วมมือในมิติการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของผู้คน กรณีศึกษาย่านศรีจันทร์ เมืองขอนแก่น The Process of Building Collaboration in the Dimension of Promoting Local People's Interaction: A Case Study of Sri Chan District, Khon Kaen City

กฤตานุ พโลปกรณ์^{1*} และ รวี หาญเพชฌัญญ์²

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก และ ²รองศาสตราจารย์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002

Kritsanu Palopakorn ^{1*} and Rawee Hanpachern²

¹Ph.D.Candidate and ²Associate Professor,

Faculty of Architecture, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand, 40002

*Email: kritsanu.p@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนอกระบวนการสร้างความร่วมมือในพื้นที่ย่านศรีจันทร์ เมืองขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการสร้างความร่วมมือในมิติการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของผู้นคนในย่านศรีจันทร์ และ 2) เสนอแนะแนวทางในการพัฒนากระบวนการสร้างความร่วมมือจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการศึกษาปรากฏการณ์และพัฒนารูปแบบการร่วมมือและวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า คนขอนแก่นมีกระบวนการร่วมมือกันมาอย่างยาวนานจากทุกภาคส่วนสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันทำให้เกิดความร่วมมือที่เข้มแข็งส่งต่อมาสู่การพัฒนาย่านศรีจันทร์ โดยเฉพาะสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน โดยใช้กระบวนการร่วมสร้างสรรค์และกระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วม ผสานกับภาคเอกชนที่มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเชื่อมโยงเครือข่ายจากภายนอกเข้ามากระตุ้นการพัฒนาย่านศรีจันทร์ อย่างไรก็ตามการสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาย่านศรีจันทร์ จำเป็นต้องบูรณาการกับภาคส่วนต่าง ๆ ให้มากขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานร่วมกัน และประชาชนในชุมชนยังมีส่วนร่วมกับการพัฒนาย่านศรีจันทร์ไม่มากนักเนื่องจากยังขาดระบบนิเวศน์ที่เอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมเพื่อสร้างความร่วมมือสำหรับคนทุกกลุ่ม จึงมีข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการสร้างความร่วมมือในทุกภาคส่วนให้เป็นเครือข่ายร่วมปฏิบัติการและพัฒนาโมเดลความร่วมมือในมิติการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ในระดับย่านชุมชน เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างความร่วมมือ, ปฏิสัมพันธ์ของผู้นคน, เครือข่ายร่วมปฏิบัติการ

Abstract

This article is aimed to present the process of building collaboration in Sri Chan District, Khon Kaen City where all the sections are strongly collaborated. The main aims are 1) to investigate the process of building collaboration in the dimension of promoting people's interaction in Sri Chan District and 2) to propose ways to promote the process of building collaboration from the happening phenomenon. The study was conducted by investigating the phenomenon and progress of collaboration of people in Khon Kaen City and specifically interviewing

the related people. It was found Khon Kaen people have had a long history of collaboration from all sections which has built good interaction. The strong collaboration of people in Sri Chan District had led to district development. The Creative Economy Agency, in particular, plays an important role in propelling the community. Co-creation systems and design thinking are the tools to build collaboration. The self-reliance of the private sections and the external network have impelled the development of Sri Chan District. However, more integration of supports from both public sections and other sections are required in order to supplement the collaboration. People in the community still play minor parts in developing Sri Chan District. Due to the lack of a collaboration system which allows them to play equal role in developing Sri Chan District, it was suggested to develop a collaboration building system for all sections as a cooperated network. The model of collaboration in the dimension of promoting interaction at the district level is also suggested to be developed in order to implement the sense of belonging in people in the community for sustainable collaboration in the future.

Keywords: Process of Building Collaboration, People's Interaction, Collaborative Model

Received: February 22, 2023; **Revised:** March 16, 2023; **Accepted:** March 30, 2023

1. บทนำ

ความร่วมมือระหว่างผู้คนและภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาเมือง ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและความรู้ในการแก้ปัญหาของเมือง ที่ภาครัฐมักจะทำโดยลำพังในอดีตที่ผ่านมา แบบแผนความรับผิดชอบแบบเดิมที่รัฐเป็นผู้จัดทำ พัฒนา หรือแก้ไข ปัญหาสาธารณะไม่สามารถรองรับความต้องการหรือการแก้ปัญหาได้ทั้งหมด (ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ และคณะ, 2562) ปัจจุบันสังคมได้ก้าวเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศ ส่งผลให้เกิดโลกที่มีความหลากหลาย มีการกระจายอำนาจการจัดการไม่รวมศูนย์ แบบเดิมอีกต่อไป สังคมโลกต้องการความเป็นอิสระรวมทั้งความเป็นปัจเจกชนอย่างมาก บริบทเหล่านี้สนับสนุนให้เกิดสังคมที่ต้องสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ (Michael McGuire, 2006) ความร่วมมือเกิดขึ้นเมื่อผู้คนพบกันและแลกเปลี่ยนอะไรบางอย่าง (เวลา การดูแล ประสิทธิภาพ ความเชี่ยวชาญ ฯลฯ) การพบกันและมีปฏิสัมพันธ์กันมีทั้งคำพูดและความละเอียดอ่อนของอารมณ์ และความคิดริเริ่มที่จะจินตนาการ ช่วยให้คนที่เข้ามาทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันสามารถจินตนาการเกี่ยวกับการพบปะเพื่อความร่วมมือในครั้งต่อไป (Richard Sennett, 2012) ดังนั้นความสำคัญของการศึกษาเรื่องความร่วมมือในบริบทสังคมยุคใหม่จึงเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญในการวางแผนพัฒนาเมือง เพื่อให้เรามีแบบแผนที่จะรองรับกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

กระบวนการสร้างความร่วมมือเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal หรือ SDGs) ถูกนำมาใช้ในยุทธศาสตร์ชาติ จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ.2566-2570 เพื่อสร้างความร่วมมือของผู้คนในการพัฒนาเมือง นอกจากนั้นกระบวนการนี้ได้ถูกกำหนดให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (หมวดหมู่ที่ 8) เช่น กรณีขอนแก่นโมเดลเป็นต้นแบบของการพัฒนาเมืองในหลาย ด้าน รวมทั้งการแก้ไขกฎระเบียบภาครัฐให้อ่อนตัวต่อการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคีการพัฒนาอื่น ๆ ซึ่งขอนแก่นโมเดลมีจุดเด่นในการใช้กระบวนการสร้างความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการพัฒนาเมืองที่พึ่งพาศักยภาพของตนเอง ไม่พึ่งพาภาครัฐ จัดตั้ง “บริษัทจำกัดของเทศบาล” (Khon Kaen Transit System: KKTS) เพื่อพัฒนาโครงการก่อสร้างรางไฟฟ้า (LRT) ระดมทรัพยากรจากภาคเอกชนเป็นบริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง (Khon Kaen Think Tank: KKTT) เมืองขอนแก่นจึงเป็นต้นแบบที่มีความโดดเด่นในด้านการเป็นผู้นำในการสร้างความร่วมมือที่หลากหลายในการพัฒนาเมือง

ปรากฏการณ์ความร่วมมือในขอนแก่นยังขยายผลต่อไปยังการพัฒนาย่านศรีจันทร์ให้เป็นย่านสร้างสรรค์ตามแนวทางของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy Agency: CEA) เมืองครีเอทีฟและเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาย่านจำนวนมาก ผู้วิจัยมีความสนใจในปรากฏการณ์ความร่วมมือที่เกิดขึ้นในการพัฒนาเมืองและย่านศรีจันทร์ เพื่อถอดบทเรียนในกระบวนการสร้างความร่วมมือในมิติการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของผู้คน ให้เป็นองค์ความรู้และที่ค้นพบจากเมืองต้นแบบที่สำคัญแห่งนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความร่วมมือในมิติการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในย่านศรีจันทร์
- 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากระบวนการสร้างความร่วมมือในมิติการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในย่านศรีจันทร์

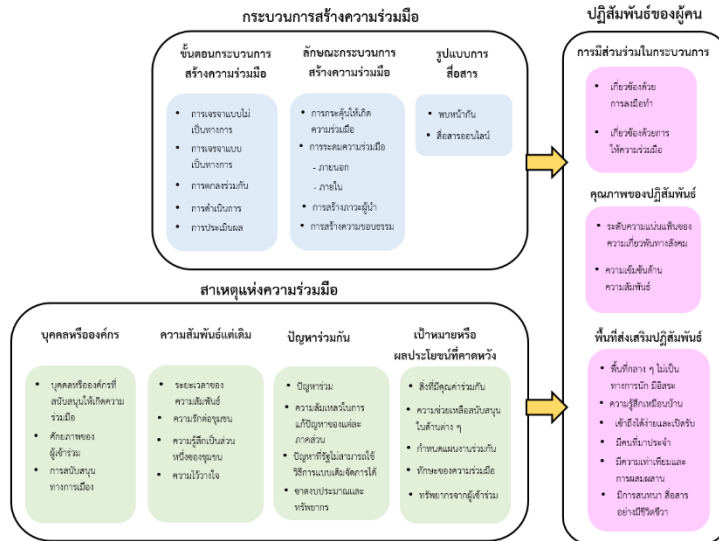
3. การทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมมีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง คือ แนวคิดกระบวนการสร้างความร่วมมือ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การเจรจา (negotiation) ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างความเข้าใจและการรับรู้ให้สอดคล้องกัน หากสามารถเจรจากันสามารถตอบสนองความต้องการของทุกฝ่ายได้ จะทำให้เกิดการยอมรับร่วมกัน 2) การตกลงร่วมกัน (commitment) หมายถึง การกำหนดข้อตกลงในการดำเนินงานร่วมกัน 3) การดำเนินการ (implementation) ขั้นตอนในการนำเอาข้อตกลงที่ได้กำหนดร่วมกันไปปฏิบัติโดยอาศัยบุคคลหรือองค์การเป็นผู้ดำเนินการ 4) การประเมินผล (assessment) เป็นขั้นตอนสุดท้ายเพื่อประเมินการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการดำเนินการ ได้ทำตามแนวทางที่ทุกฝ่ายจะได้รับประโยชน์ร่วมกันตามข้อตกลงหรือไม่ ซึ่งหากไม่เป็นไปตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ ก็อาจมีการเจรจาเพื่อสร้างข้อตกลงใหม่ (Peter Smith Ring และ H. Van De Ven, 1994)

แนวคิดสาเหตุแห่งความร่วมมือ ที่กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความร่วมมือ ประกอบด้วย 1) บุคคลหรือองค์กรที่สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ โดยมีศักยภาพของผู้เข้าร่วมและการสนับสนุนทางการเมืองที่มีส่วนช่วยให้เกิดความร่วมมือ 2) ความสัมพันธ์เดิมเนื่องจากความสัมพันธ์จะทำให้สมาชิกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความไว้วางใจ 3) ปัญหาร่วมกัน อันเกิดมาจากการมองเห็นความล้มเหลวในการแก้ปัญหาของแต่ละภาคส่วนในผ่านมา ปัญหาที่รัฐไม่สามารถใช้วิธีการแบบเดิมจัดการได้ และการขาดงบประมาณและทรัพยากรในการจัดการกับปัญหา 4) เป้าหมายหรือผลประโยชน์ที่คาดหวัง มาจากความต้องการของผู้ที่มาร่วมกันเพื่อสร้างสิ่งที่มีคุณค่าร่วมกัน หรือความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากสมาชิก ต้องการการกำหนดแผนงานร่วมกัน หรือการเรียนรู้และการเผยแพร่ทักษะจากความร่วมมือ และการมุ่งหวังทรัพยากรจากผู้เข้าร่วมที่มีความแตกต่างที่จะมาเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน (Beverly Cigler, 1999.; John S. Bryson, 2006)

แนวคิดรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ ได้แบ่งรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ (collaborative Networking Model) เพื่ออธิบายเงื่อนไข 2 ประการในการแบ่งประเภทเครือข่าย คือ ระดับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และระดับการกระจุกตัวของข้อมูลทรัพยากร ขาวสารและความรับผิดชอบ แบ่งเครือข่ายความร่วมมือเป็น 4 ลักษณะ 1) เครือข่ายการปรึกษาหารือ (consultative model) ภาครัฐยังมีบทบาทเป็นหลัก อาจเปิดโอกาสให้ประชาชนได้สะท้อนความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เครือข่ายประเภทนี้มักจะดำรงอยู่ในระยะเวลาด้านสั้น 2) เครือข่ายการจ้างเหมา (contracted Model) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการทำสัญญาจ้างระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน มีความเป็นทางการตามสัญญาซึ่งเป็นการกระจายอำนาจและทรัพยากรบางอย่างให้ผู้รับจ้างดำเนินการแทนภาครัฐ ประชาชนยังเข้าร่วมกับเครือข่ายได้จำกัดและมีระยะเวลาสั้นตามภารกิจในสัญญา 3) เครือข่ายภาคประชาสังคม (decentralized Model) เป็นเครือข่ายที่มีลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่น ภาครัฐสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มีบทบาทในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มักเป็นการรวมตัวที่ไม่เป็นทางการ บ่อยครั้งจึงขาดทรัพยากรที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหา และ 4) เครือข่ายร่วมปฏิบัติการ (collaborative Model) เป็นรูปแบบที่อาศัยความ

ร่วมมืออย่างเข้มข้นและต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความชัดเจนในการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิก เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในระดับสูง (วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2550)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของผู้คน กล่าวถึงการพบปะเพื่อความร่วมมือซึ่งมีลักษณะการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันรับฟัง ร่วมวิเคราะห์ปัญหาของสังคม ค้นหาแนวทางและตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การมีจิตสำนึกเชิงสาธารณะ (public conscientization) (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ, 2549) และการส่งเสริมให้เกิดลักษณะของพื้นที่ร่วมตัวของชุมชนที่ส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีที่เรียกว่า ที่ที่สาม (third place) ที่เป็นพื้นที่กลาง ๆ เปิดรับให้คนทุกกลุ่ม ทุกระดับเข้าไปใช้ รู้สึกถึงความเท่าเทียมไม่แบ่งแยก มีบรรยากาศที่สนุกสนาน ผ่อนคลาย รู้สึกเหมือนอยู่บ้าน เป็นลักษณะที่ส่งเสริมให้คนมารวมตัวพบปะและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Oldenburg, 1989) ซึ่งรวมถึงการปฏิสัมพันธ์ในโซเชียลมีเดียในยุคปัจจุบัน ที่ขยายขอบข่ายการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมให้มีมิติที่กว้างไกลหลากหลายมากขึ้น โลกออนไลน์ถูกใช้ในชีวิตประจำวันเป็นปกติ ไม่ใช่แค่ช่องทางการสื่อสาร แต่เป็นที่ที่ใช้เข้าถึงกันในอีกรูปแบบหนึ่ง (อภิรดา มีเดช, 2562)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยที่สอดคล้องกับสมมติฐานของงานวิจัยที่กำหนดว่า ปรากฏการณ์ความร่วมมือที่เกิดขึ้นในการพัฒนาย่านศรีจันทร์ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คน ซึ่งส่งผลมาจากกระบวนการสร้างความร่วมมือที่เกิดขึ้นและสาเหตุแห่งความร่วมมือที่ผู้คนเห็นพ้องต้องกัน (ภาพที่ 1)

4.ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

บทความนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการศึกษาพัฒนาการและกระบวนการสร้างความร่วมมือในย่านศรีจันทร์ เพื่อจัดเก็บข้อมูลด้านพัฒนาการกระบวนการสร้างความร่วมมือในพื้นที่ศึกษา โดยใช้เทคนิคการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะจง ในลักษณะกึ่งโครงสร้าง (semi structured Interview) โดยเป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ทั้งผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ต้องมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์ เป็นการสื่อสารสองทาง (two-way communication) โดยเป็นความร่วมมือกันระหว่างทั้งสองฝ่าย (ชาย โพธิ์สิตา, 2559)

4.2 การเลือกกลุ่มเป้าหมาย

กำหนดกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม โดยพิจารณาจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามความใกล้ชิดกับโครงการ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ผู้ที่มีความสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อโครงการมาก (key stakeholder) ถ้าไม่มีกลุ่มนี้โครงการดังกล่าวมีโอกาสที่จะประสบความล้มเหลวอย่างสูง ในงานวิจัยนี้ คือ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA) 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (primary stakeholder) มีความเกี่ยวข้องกับระบบโดยตรง ได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ ต้องเสียสละทุนหรือกำลังในการทำงาน ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ เทศบาลนครขอนแก่น ธารักษ์จังหวัดขอนแก่น บริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง (KKTT) กลุ่มมิตรผล กลุ่มศรีจันทร์คลับ ประชาชนในพื้นที่ และ 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง (secondary stakeholder) ทุกหน่วยงานหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบในระดับรองลงมา ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ นักวิชาการ หอการค้า องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป

5. ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) แบบแผนความร่วมมือจากขอนแก่นโมเดลส่งต่อสู่การฟื้นฟูย่านศรีจันทร์ 2) ย่านสร้างสรรค์สร้างได้ : CEA นำทาง-กระตุ้น-สร้างความเชื่อมั่น 3) ชุมชนสร้างสรรค์ร่วมกันแบบหลวม ๆ ต้องสร้างระบบที่เข้มแข็งในระยะยาว และ 4) ปฏิสัมพันธ์กับประชาชนภายในย่าน : ยังต้องปรับปรุง ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.1 แบบแผนความร่วมมือจากขอนแก่นโมเดลส่งต่อสู่การฟื้นฟูย่านศรีจันทร์

พัฒนาการและความร่วมมือของเมืองขอนแก่นตั้งแต่ปี พ.ศ.2551 ได้เริ่มสร้างแบบแผนการพึ่งพาศักยภาพของตนเองจนนำมาสู่การพัฒนาย่านศรีจันทร์ในปัจจุบัน มีพัฒนาและความเชื่อมโยงในกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ผู้ที่เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาย่านศรีจันทร์มีกลุ่มคนและองค์กรท้องถิ่นทุกภาคส่วนของเมืองขอนแก่นเป็นกลไกสำคัญที่มีการพัฒนาการเรียนรู้ในการสร้างความร่วมมือกันมายาวนาน จนเกิดเป็นรูปแบบความร่วมมือของคนขอนแก่นที่กลายเป็นต้นแบบของขอนแก่นโมเดล ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของเครือข่ายคนขอนแก่น อันมีพื้นฐานจากสายสัมพันธ์และความแน่นแฟ้นเดิมของคนขอนแก่นประกอบกับการใช้วิธีพูดคุย จัดเวทีสานเสวนาอยู่บ่อยครั้ง เพื่อเป็นพื้นที่ตรงกลางที่ได้สื่อสาร ร่วมคิด ร่วมเสนอแนะ ในการทำงานพัฒนาเพื่อส่วนรวม การได้พบเจอพูดคุยกันบ่อยครั้ง ทำให้มีความสัมพันธ์กันแบบเป็นกันเอง ไม่เป็นทางการมากนัก เป็นลักษณะของปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้เกิด “ความร่วมมือแบบคุยกันได้” (เจริญลักษณ์ เทียรประดับ, 2565) ในทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนและภาคประชาสังคม แบบแผนนี้ส่งต่อมายังการจัดเวทีเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในงานศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเมืองพิเศษที่เทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้จัดขึ้นเป็นโครงการต่อเนื่อง 3 ปี (พ.ศ.2558-2561) เพื่อให้ภาคส่วนของสังคมทุกกลุ่มได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาเมืองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ผลที่ได้จากกระบวนการดังกล่าวนำมาซึ่งข้อเสนอในการพัฒนาฟื้นฟูให้ย่านศรีจันทร์เป็นย่านสร้างสรรค์ในที่สุด (สุรเดช ทวีแสงสกุลไทย, 2565)

5.2 ย่านสร้างสรรค์สร้างได้ : CEA นำทาง-กระตุ้น-สร้างความเชื่อมั่น

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA) เข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการ โดยนำแนวคิดการร่วมสร้างสรรค์ (Co-Creation) และกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) มาใช้ตั้งแต่เริ่มต้น เป็นกระบวนการสร้างความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ผลจากการทำงานเป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับจากภาคส่วนต่าง ๆ จนสามารถพัฒนาข้อเสนอเป็นโครงการต้นแบบ (prototype) (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน), 2563) ที่จะนำไปสู่การเป็นย่านสร้างสรรค์ศรีจันทร์ได้ บทบาทของ CEA มีความสำคัญในการเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มาช่วยตอบสนองความต้องการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ของชาวขอนแก่นมีรูปธรรมที่ชัดเจน ช่วยวางรากฐาน วิธีคิด วิธีทำงานร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นให้กับทุกภาคส่วน ร่วมกำหนดนโยบายให้มีทิศทางที่เดินหน้าไปตามเป้าหมาย ตลอดจนจัดกิจกรรมกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมให้เกิด

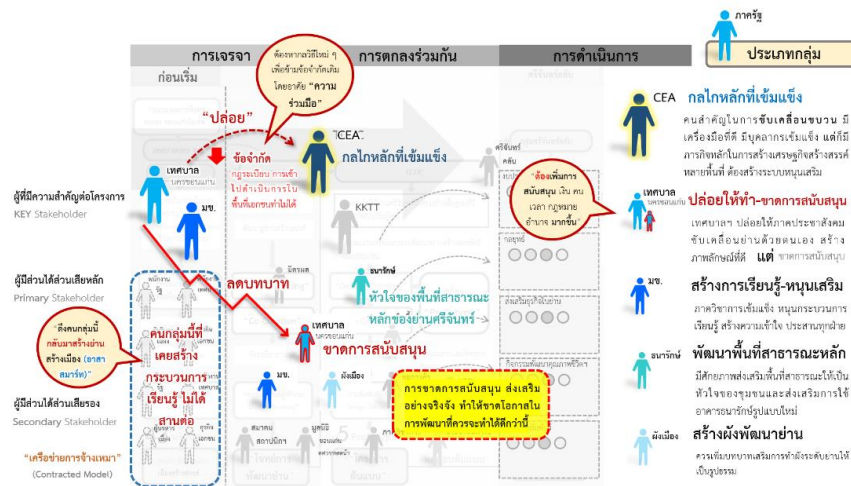
การพัฒนาย่านสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้ขยายเพิ่มขึ้นอย่างมีคุณภาพ นับได้ว่าเป็นหน่วยงานสำคัญในกระบวนการพัฒนา
ย่านในครั้งนี้

ผลลัพธ์ที่สำคัญ คือ เกิดกระบวนการที่ช่วยกันคิด ช่วยกันออกแบบ จนได้ความคิดต้นแบบที่ชัดเจน สร้างความเชื่อมั่น
ให้กับเมืองขอนแก่นว่าเป็นเมืองที่มีความพร้อม นำลงทุน มีผู้คนที่มีศักยภาพ มีโครงการต่าง ๆ สนับสนุนมากมาย ดึงดูดให้นัก
สร้างสรรค์หรือคนรุ่นใหม่เริ่มหวนกลับมามองคุณค่าของย่านเก่า เริ่มกลับมาตั้งถิ่นฐานทำธุรกิจใหม่ ๆ รวมทั้งความเชื่อมั่นถึงศักยภาพ
ของย่านสร้างสรรค์จากกลุ่มทุนภายนอก เช่น กลุ่มมิตรผล ที่จะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาย่านศรีจันทร์ให้เป็นย่านนวัตกรรมและ
ย่านสร้างสรรค์แห่งใหม่ สร้างงานและฟื้นฟูเศรษฐกิจและการใช้ชีวิตของย่านให้กลับมามีชีวิตชีวาได้อีกครั้ง เป็นภาพลักษณ์ใหม่ในการ
พัฒนาย่านใจกลางเมืองสร้างสรรค์ของขอนแก่นที่จะตอบสนองการพัฒนาเมืองอัจฉริยะในอนาคต จากการสนับสนุนและความ
ช่วยเหลือของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA) ในกระบวนการนี้

5.3 ชุมชนสร้างสรรค์ร่วมกันแบบหลวม ๆ ต้องสร้างระบบที่เข้มแข็งในระยะยาว

ในขั้นตอนการเจรจา (negotiation) เริ่มต้นเกิดความร่วมมือโดยสมัครใจเข้าร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ ผ่านกระบวนการร่วม
สร้างสรรค์ (Co-Creation) และกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) ที่นำมาใช้ โดยลักษณะกระบวนการเป็นการรวมตัว
กันแบบหลวม ๆ กล่าวคือ ใช้การพูดคุยในหลายลักษณะ ทั้งการจัดประชุม ประชุมเชิงปฏิบัติการ เวทีเสวนา พูดคุย สัมภาษณ์
ผู้เข้าร่วมและประชาชนที่เกี่ยวข้องทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และพัฒนาจนกระทั่งได้โครงการต้นแบบ (prototype)
ที่เป็นที่ตกลงร่วมกัน (commitment) ผู้ขับเคลื่อนกระบวนการหลักคือ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA) ร่วมกับภาคี
เครือข่ายทุกภาคส่วน ได้นำข้อเสนอโครงการต้นแบบ 5 โครงการนำเสนอต่อเทศบาลนครขอนแก่น ความร่วมมือแบบหลวม ๆ
ที่เกิดขึ้นนี้ มีความเหมาะสมกับลักษณะกิจกรรมของกระบวนการในช่วงแรกเริ่มที่เป็นการชักชวนผู้คนให้เข้ามาร่วมคิด ร่วมเสนอ
ไอเดียในการพัฒนาเมืองร่วมกันด้วยความสมัครใจ ไม่ได้บังคับใด ๆ และเทศบาลนครขอนแก่นเองได้ประเมินว่า ลักษณะการ
ขับเคลื่อนโครงการเช่นนี้มีความเหมาะสม เนื่องจากให้ความสำคัญกับภาคประชาชนและประชาสังคมมาร่วมดำเนินการตั้งแต่แรก
สร้างความชอบธรรมและความรู้สึกร่วมกับโครงการจากผู้เข้าร่วมได้อย่างดี ซึ่งเป็นรูปแบบการขับเคลื่อนโครงการที่แตกต่างจากที่เคย
ทำในอดีต ที่ภาครัฐมักจะดำเนินการเองตั้งแต่เริ่มโดยไม่ค่อยได้ให้บทบาทกับภาคประชาชนตั้งแต่แรก ทำให้หลายโครงการไม่ประสบ
ผลอย่างที่ตั้งใจ เทศบาลฯ พร้อมทั้งจะลดบทบาทจากผู้ขับเคลื่อนหลักมาเป็นผู้สนับสนุน ทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกให้กระบวนการดำเนินไป
ได้ (เทศบาลนครขอนแก่น, 2565)

หลังจากนั้นได้เริ่มผลักดันให้เกิดการนำโครงการต้นแบบไปปฏิบัติจริงในขั้นการดำเนินการ (implementation) ผลจากการ
ดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า การขับเคลื่อนย่านโดยใช้โครงสร้างการทำงานแบบเดิมของแต่ละองค์กร ไม่สามารถขับเคลื่อนโครงการ
ต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพได้อย่างที่ควร เนื่องจากอำนาจหน้าที่ และทรัพยากรของแต่ละภาคส่วนยังไม่มีความจำกัด ส่งผลต่อการ
ดำเนินงานที่ผ่านมา ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มศรีจันทร์คลับที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่พูดคุย พบปะ ประสานงานการพัฒนาย่านในเรื่องต่าง ๆ
มีรูปแบบการทำงานแบบอาสาสมัคร เป็นการทำงานแบบอิสระและยืดหยุ่น อาสามาทำงานโดยสมัครใจ ไม่มีงบประมาณ ค่าตอบแทน
ใด ๆ ทำงานตามโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น ทำให้การดำเนินงานในระยะยาวขาดความต่อเนื่องและชัดเจน ขาดการสนับสนุน
งบประมาณต่าง ๆ ความเข้มแข็งในการรวมตัวลดลงในระยะยาว

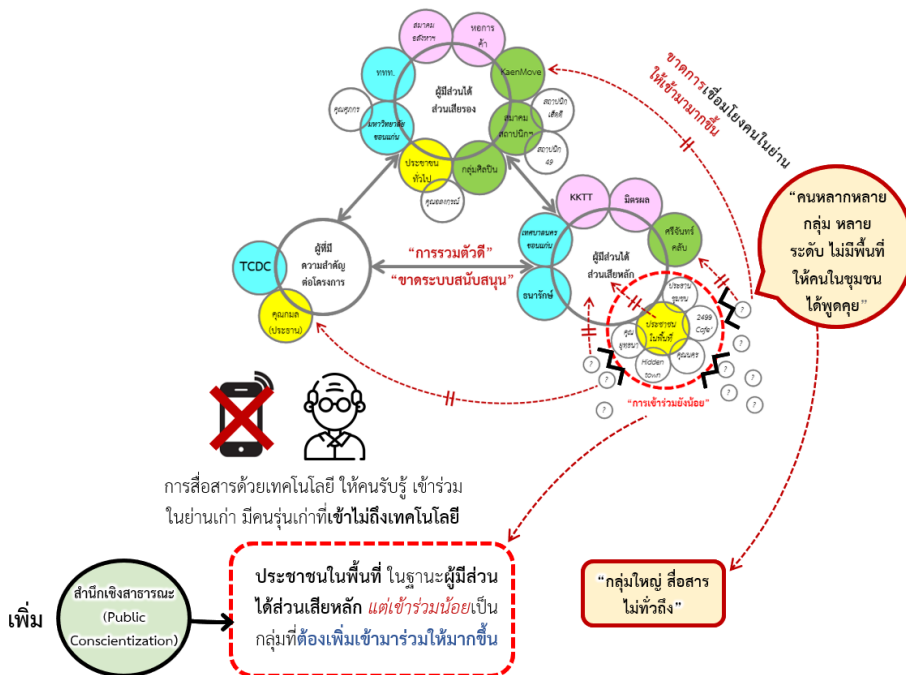

ภาพที่ 2 บทบาทภาครัฐในกระบวนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาย่านศรีจันทร์

ในบทบาทและภารกิจหลักของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์(CEA) แม้มีหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนาย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการในงานที่ไม่ใช่งานหลักของหน่วยงาน เช่น เทศบาลนครขอนแก่นเองที่ลบลบาทหามาเป็นผู้สนับสนุนในกระบวนการ แต่ในขั้นตอนการดำเนินงาน (ภาพที่ 2) มีการเกิดหลายอย่างที่อยู่ในความดูแลของเทศบาลที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจหน้าที่ที่ CEA จะเข้าไปดำเนินการได้ เช่น การพัฒนาทางเท้า ที่จอดรถ ภูมิทัศน์ของเมือง หรือการออกมาตรการจูงใจ ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาตามแนวทางที่กำหนด เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ศรีจันทร์มีการขับเคลื่อนการดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น จำเป็นต้องสร้างระบบบริหารจัดการแบบใหม่ในการพัฒนาย่าน ให้เป็นไปตามความตั้งใจที่ทุกภาคส่วนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นมา

5.4 ปฏิสัมพันธ์กับประชาชนภายในย่าน : ยังต้องปรับปรุง

การศึกษาในด้านปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ศรีจันทร์มีผู้เข้าร่วมที่หลากหลายกลุ่ม ทั้งช่วงวัย คนรุ่นเก่า คนรุ่นใหม่ที่ต้องสื่อสารให้ข้อมูลเพื่อสร้างความร่วมมือ วิธีการสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องสร้างการเข้าถึงข้อมูลให้ได้อย่างที่สุด การดำเนินงานโครงการที่ผ่านมายังมีปัญหาในเรื่องการสื่อสารที่ใช้เทคโนโลยีกับย่านเก่าอย่างศรีจันทร์ ที่มีคนรุ่นเก่าที่อาจไม่ถนัดในการสื่อสารด้วยเทคโนโลยี ทำให้ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเท่าที่ควร (ภาพที่ 3) ปัญหาในการสื่อสารอีกเรื่องคือ การสร้างความเข้าใจกับประชาชน ตัวแทนจาก CEA ประเมินว่า กระบวนการที่ผ่านมาทำได้ไม่ดี จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้มีการสื่อสารออกไปให้มากขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับภาคประชาชนที่ดีขึ้น รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อในการเข้าร่วมของประชาชน คนในพื้นที่ที่เข้าร่วมร่วม ให้รู้สึกถึงบทบาทของตนต่อกลุ่ม โดยเฉพาะประชาชนทั่วไป เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) มีปฏิสัมพันธ์ร่วมด้วย และรู้สึกว่าจะอยากให้ความร่วมมือ เพราะเป็นงานที่พวกเขามีบทบาทเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 3 ปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการ

6. อภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้พบประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีกระบวนการสร้างความร่วมมือ กล่าวคือ แบบแผนความร่วมมือกันของคนขอนแก่นที่ร่วมกันสร้างความร่วมมือแบบคู่กันได้ ซึ่งมีลักษณะของการเจรจาสื่อสารแบบไม่เป็นทางการและเป็นการเจรจาในรูปแบบการสื่อสารที่มีผลต่อกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Peter Smith Ring และ H. Van De Ven (1994) ที่กล่าวว่า การเจรจาทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สร้างความเข้าใจและการรับรู้ให้สอดคล้องกัน ในกระบวนการร่วมมือในครั้งนี้ใช้แนวคิดการร่วมสร้างสรรค์ (Co-creation) และกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เข้าร่วมได้เข้าร่วมร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ สร้างโครงร่างต้นแบบ (prototype) นำไปสู่การสร้างข้อตกลงร่วมกันในโครงการที่จะพัฒนาไปสู่ย่านสร้างสรรค์ศรีจันทร์ สอดคล้องกับที่ Leading Cities (2014) ได้กล่าวว่า ศักยภาพของกระบวนการร่วมสร้างสรรค์ (Co-creation) คือวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คน มีความโปร่งใสและการได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ โดย Peter Smith Ring และ H. Van De Ven (1994) ได้พูดถึง การเป็นผู้นำ การใช้อำนาจในการบริหารโครงการ สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เทศบาลนครขอนแก่นประเมินความสำเร็จของกระบวนการนี้ว่าเป็นวิธีการที่สร้างการยอมรับจากภาคประชาชนและปรับเปลี่ยนบทบาทจากที่เทศบาลเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักกลายมาเป็นผู้สนับสนุน ให้เกิดการขับเคลื่อนโดยเครือข่ายภาคประชาสังคมมีบทบาทเป็นหลักมากขึ้น

เมื่อพิจารณาในด้านรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในกระบวนการพัฒนาย่านศรีจันทร์ มีลักษณะเป็น เครือข่ายภาคประชาสังคม (decentralized model) (วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2550) กล่าวคือ เป็นเครือข่ายการพัฒนาย่านศรีจันทร์มีลักษณะ

การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อฟื้นฟูย่านเก่าและพัฒนาให้เป็นย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ แม้มีการรวมตัวจากหลายภาคส่วนแต่ในด้านการสนับสนุนการดำเนินการในระยะยาว ยังขาดความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ อยู่อีกมาก

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ของผู้คน พบว่า ด้านการได้มาพบหน้ากัน มีการจัดประชุมหรือการเปิดเวทีสนทนากันแบบการได้มาพบหน้าหลายครั้ง ซึ่งทำให้เกิดการการพบปะเพื่อความร่วมมือ (collaborative encounter) สอดคล้องกับที่ Richard Sennett (2012), มานชินี (2558) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพบปะเพื่อความร่วมมือมีลักษณะสำคัญคือ ความร่วมมือที่เกิดขึ้นเมื่อได้มาพบหน้ากัน มีทั้งคำพูดและความละเอียดอ่อนของอารมณ์ และความคิดริเริ่มที่จะจินตนาการช่วยให้คนที่เข้ามามีส่วนร่วมสามารถจินตนาการเกี่ยวกับการพบปะเพื่อความร่วมมือในครั้งต่อไป ซึ่งการได้มองเห็นกัน ได้ยินซึ่งกันและกัน ได้พบกัน ถือว่าเป็นการติดต่อกันรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมันเป็นเมล็ดพันธุ์ที่ก่อให้เกิดกิจกรรมเชิงสังคมที่กว้างขวางขึ้นได้ต่อไป

จากการศึกษาปฏิสัมพันธ์กับประชาชนภายในย่านยังมีปัญหาในเรื่องการสื่อสารที่ใช้เทคโนโลยีกับคนรุ่นเก่าที่อยู่ในย่านจึงเข้าไม่ถึงประชาชนที่อยู่หน้างานจริงๆ ทำให้เกิดช่องว่างที่ไม่ถึง หากประชาชนไม่รับรู้ในขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ของโครงการแล้ว ย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วม การให้ความร่วมมือในร่วมในกระบวนการเช่นเดียวกันปัญหาในการสื่อสารกับกลุ่มที่ไม่ได้รับสารนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2552) ได้อธิบายไว้ถึงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมว่า ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสาร โดยลักษณะการสื่อสารที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม หรือในกรณีที่ประชาชนได้เข้ามาแล้ว พบว่า ยังขาดบทบาทที่ประชาชนทั่วไปจะมีส่วนร่วม ให้รู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายนี้ การปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นการมาร่วมกิจกรรมหรือการสื่อสารในเครือข่ายออนไลน์ คนที่มีบทบาทสำคัญจะเป็นกลุ่มผู้ดำเนินงานและคนที่มีบทบาททางสังคมในระดับสูง หรือเป็นกลุ่มผู้นำ ทำให้ประชาชนทั่วไปที่มีมาร่วมรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมด้านสถานะทางบทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมไม่มีบทบาท ไม่มีพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ให้คนกลุ่มเล็ก ทำให้คนเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ซึ่งลักษณะเช่นนี้ ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการสื่อสารเพื่องานพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วมว่า ยิ่งมีความหลากหลายของผู้เข้าร่วม (various participants) มากเท่าไร ยิ่งต้องให้ความสำคัญกับเสียงที่หลากหลายมากขึ้น การทำให้ประชาชนเข้าถึงสื่อ (media accessibility) ได้อย่างหลากหลายช่องทางตามความสามารถ เป็นการสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสื่อ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกผูกพันกับประเด็นปัญหา เกิดความตระหนักร่วม ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ รวมทั้งการเพิ่มอำนาจและความเสมอภาคให้กับประชาชน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนากระบวนการสร้างความร่วมมือในมิติการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ของผู้คน

1) การสร้างรูปแบบความร่วมมือในการจัดการย่านแนวใหม่ จากการศึกษาแบบความร่วมมือของพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นพื้นที่ในระดับย่าน ยังขาดระบบการจัดการย่านที่ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เหมาะสม ผู้วิจัยได้เสนอแนะการสร้างรูปแบบความร่วมมือในการจัดการย่านแนวใหม่ที่ได้มาจากกรณีศึกษาย่านศรีจันทร์ เพื่อเป็นต้นแบบนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งในการจัดการย่านที่เป็นโครงการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ใช้ระยะเวลายาวในการดำเนินการและเกี่ยวข้องกับคนหลายภาคส่วนนั้น ควรดำเนินการในลักษณะเครือข่ายร่วมปฏิบัติการ (collaborative model) ซึ่งเป็นรูปแบบที่อาศัยความร่วมมืออย่างเข้มข้นและต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความชัดเจนในการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิก เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในระดับสูง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) องค์กรที่มีหน้าที่บริหารภารกิจของย่านเป็นหลัก ให้เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนแม่บท ดำเนินงานและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ บนพื้นฐานของการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกัน ไม่ให้เกิดปัญหาหรือเป็นภาระแก่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ความร่วมมือจึงควรมาจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน ให้เกิดการแบ่งปัน (sharing) ทรัพยากรและความสามารถที่แต่ละภาค

ส่วนนี้ให้เกิดการสนับสนุนการทำงานร่วมกัน (ภาพที่ 4) เช่น *ภาครัฐ* ใช้กฎหมาย อำนาจและมาตรการต่าง ๆ ในการบริหารพื้นที่ให้ส่งเสริมการพัฒนา พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณ ปรับปรุงระบบรูปแบบการทำงานให้ร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ให้ได้ *ภาคเอกชน* ใช้ศักยภาพและความถนัดด้านเศรษฐกิจ สร้างโมเดลธุรกิจ (business model) จัดหางบประมาณหรือกองทุนในการบริหารจัดการย่าน พลิกแพลงหาโอกาสใหม่ ๆ ช่วยส่งเสริมการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจและโอกาสในการฟื้นฟูย่านที่เป็นไปได้ในการลงทุนจริง *ภาคประชาสังคม* เป็นหน่วยสนับสนุนและส่งเสริม มีความคล่องตัวและยืดหยุ่น สามารถเติมเต็มความต้องการต่าง ๆ ในการพัฒนา ย่าน เช่น การสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความเข้าใจและมุมมองในการพัฒนา ประสานหน่วยงานภาคที่เกี่ยวข้อง และ *ภาคประชาชน* เป็นผู้คนในพื้นที่ที่อยู่อาศัย ทำงานและใช้พื้นที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นเจ้าของที่มีส่วนโดยตรง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ควรแสดงบทบาทการเป็นเจ้าของพื้นที่ด้วยการเข้าร่วมและมีส่วนร่วมกับกระบวนการในการสร้างความร่วมมือร่วมกัน เรียนรู้และรักษาคุณค่าความเป็นตัวตนและอัตลักษณ์ของพื้นที่ ขณะที่มีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสม

รูปแบบขององค์กรที่จะมาบริหารย่านนี้อาจมาจากภาคเอกชน องค์กรอิสระ หรือการจัดตั้งมูลนิธิ โดยให้สอดคล้องกับบริบทการบริหารจัดการของชุมชนที่เกี่ยวข้องภายใต้การประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่กล่าวข้างต้น

(2) *มีแผนแม่บทร่วมกัน กำหนดผู้รับผิดชอบชัดเจน* หลังจากที่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาและข้อตกลงที่ได้จากการลงมติของประชาชนแล้ว ในการพัฒนามีการจัดทำแผนแม่บทที่เป็นแผนระยะยาว เพื่อให้ผู้เข้าร่วมทุกกลุ่มได้มองเห็นเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน นำไปสู่การกำหนดผู้รับผิดชอบ ให้สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

(3) *ทรัพยากรสนับสนุนและการแสวงหาแหล่งทุน* การบริหารจัดการย่าน จะต้องมีการทรัพยากรสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ ทั้งงบประมาณ กำลังคน กลไกด้านกฎหมายหรือมาตรการควบคุมและส่งเสริม ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชนตามที่ได้กล่าวไว้ใน ข้อ (1)

(4) *รักษาแบบแผนการมีส่วนร่วมเดิม พร้อมสร้างคนรุ่นใหม่* ควรเป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้เกิดการเข้าร่วมจากคนใหม่ ๆ ได้ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของแบบแผนความร่วมมือที่มีอยู่ก่อนและได้รับการต่อยอด สร้างให้เกิดผู้มีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้น ให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะ (public conscientization) ที่เพิ่มมากขึ้น

(5) *มีความคล่องตัว ไม่ล่าช้า* ระบบบริหารจัดการองค์กรบริหารย่านนี้ ควรเป็นระบบที่มีความคล่องตัว มีความยืดหยุ่น สามารถทำงานประสานกับภาคส่วนต่าง ๆ ได้อย่างดี เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพเต็มที่

(6) *ใช้กระบวนการร่วมสร้างสรรค์และกระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกรอบในการทำงาน* สาธารณะ ส่งเสริมให้ใช้กระบวนการดังกล่าวในการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วนที่เป็นงานสาธารณะ จะช่วยสร้างความร่วมมือร่วมใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมได้อย่างดี เป็นหลักการสำคัญที่พบจากการศึกษาในครั้งนี้

2) การสร้างระบบนิเวศที่เหมาะสมกับระดับของปฏิสัมพันธ์ของคนแต่ละกลุ่ม จากการศึกษาพบว่า การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีในคนแต่ละกลุ่มที่มีความหลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมในกระบวนการร่วมมือที่ผ่านมา

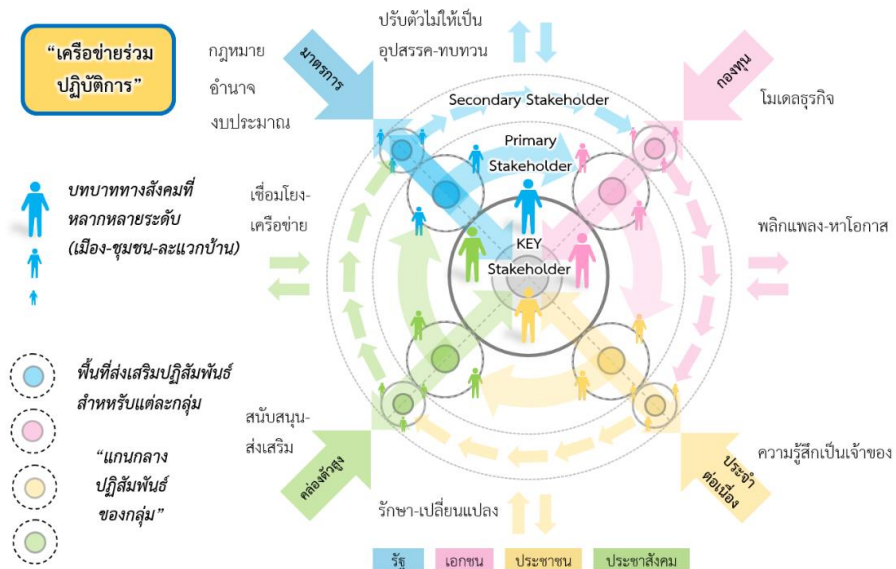
3) มีความจำเป็นต้องสร้างพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับลักษณะและระดับของคนหรือกลุ่มคนต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพื้นที่ทางกายภาพจริงและพื้นที่เสมือนหรือการสื่อสารออนไลน์ เพื่อให้เกิดระบบนิเวศที่หลากหลายช่องทางในการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ สร้างความเท่าเทียมและทั่วถึง ทำให้ทุกกลุ่มเกิดความผูกพันกับประเด็นปัญหาและการพัฒนา อันจะนำไปสู่การมีความรู้สึกร่วม (sense of belonging) ที่มากขึ้น พร้อมกับคำนึงถึงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพที่จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้คนออกมาพบเจอกัน นำไปสู่ปฏิสัมพันธ์ที่ดี ทั้งคนเก่าแก่ดั้งเดิมและคนใหม่ที่จะเข้ามา ให้ได้มีพื้นที่ใช้ชีวิต ได้รู้จักกันบ่อยครั้ง เพื่อพัฒนาระดับความสัมพันธ์และสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีในย่าน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่ส่งเสริมอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของย่านที่มีคุณภาพต่อไป

จากโมเดลความร่วมมือในมิติการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ในระดับย่านชุมชน (ภาพที่ 4) ได้เสนอแนะให้มีสมาชิกที่เข้าร่วมการพัฒนาอย่างหลากหลาย ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและประชาชน และในกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการในแต่ละระดับทั้ง *ผู้ที่มีความสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อโครงการมาก (key stakeholder)* *ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (primary*

stakeholder) และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง (secondary stakeholder) เสนอแนะให้มีพื้นที่ตรงกลางเป็น “พื้นที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์สำหรับแต่ละกลุ่ม” หมายถึง พื้นที่ทางกายภาพจริงและพื้นที่เสมือนหรือการสื่อสารออนไลน์ เป็นแกนกลางให้กลุ่มมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการพบปะ ติดต่อ สื่อสาร พูดคุย เสนอแนะ เรื่องต่าง ๆ ในระดับของกลุ่มย่อย และเชื่อมโยงพื้นที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์สำหรับแต่ละกลุ่มนี้เข้าด้วยกันเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของย่านเพื่อให้เกิดระบบนิเวศในการปฏิสัมพันธ์ที่เอื้อให้คนได้สื่อสารและใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีระบบแบบแผน

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

- 1) กระบวนการที่ผ่านมายังไม่ได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากคนในพื้นที่อีกหลายส่วน อาทิ คนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ผู้ประกอบการ ร้านค้า ที่ยังไม่เข้าร่วม การวิจัยในครั้งต่อไปควรเพิ่มการศึกษาถึงการสร้างความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่กลุ่มต่าง ๆ ให้มากขึ้น
- 2) การศึกษาเพิ่มเติมในการพัฒนาโครงสร้างเดิมหรือหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ที่ยังไม่สนับสนุนการพัฒนาอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะเทศบาลนครขอนแก่น ที่ควรใช้นโยบายในการบริหารเมืองที่ยึดหลักความร่วมมืออย่างแข็งขัน เพื่อพัฒนาเครือข่ายร่วมปฏิบัติการในระดับย่าน
- 3) ควรเพิ่มเติมการศึกษาเพื่อส่งเสริมระบบนิเวศเดิมในการทำงานร่วมกันยังมีปัญหาที่ต้องปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่น กลุ่มศรีจันทร์คลับที่ขาดทรัพยากรหลายด้านในการดำเนินงาน

ภาพที่ 4 ข้อเสนอโมเดลความร่วมมือในมิติการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ในระดับย่านชุมชน

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคนในชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาย่านศรีจันทร์ เมืองขอนแก่น ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่สนับสนุนทุนการศึกษาในการทำวิจัยและการเรียนในระดับปริญญาโทของข้าพเจ้าในครั้งนี้

9. เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *สื่อเล็กๆ ที่น่าใช้ในงานพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์
- ชาย โพธิ์สิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- เทศบาลนครขอนแก่น. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานโครงการ “ศรีจันทร์ย่านสร้างสรรค์ ความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ”*.
ขอนแก่น: เทศบาลนครขอนแก่น.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ. (2549). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่การปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: กรุงเทพฯ.
- มานชิ่ง, อี. (2558). *เราต่างเป็นนักออกแบบ การออกแบบนวัตกรรมสังคม*. (เจริญเกียรติ ธนสุถาวร, ผู้แปล). นนทบุรี: อินี
เครือข่ายนวัตกรรมสากล.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2550). *เครือข่าย: นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ซีโนดีไซด์.
- ศุภวัฒนากร วงศ์ธนวสุ, สุรเดช ทวีแสงสกุลไทย, สุรียานนท์ พลสมิ และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. (2562). *ขอนแก่นโมเดล: Khon Kaen Model*. ขอนแก่น: คลังน่านวิทยา.
- Bryson, J. S. and Other. (2006). The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations : Propositions from the Literature. Public Administrative Review. December 2006. Special Issue : 44-55.
- McGuire, M. (2006). Collaborative Public Management : Assessing What We Know and How We Know It. [Special issues]. Public Administrative Review. 66, 6(2006, December) : 33-34
- Oldenburg, R. (1998). The Great Good Place: Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons and Other Hangouts at the heart of a Community. Cambridge: Da Capo. St. Paul, MN: Paragon House
- Ring, P. S. and Van de Ven, A. H. (1994). Cite in Thomson, A. M. (2006). “Collaboration Processes: Inside the Black Box”. Public Administration Review. (December 2006) Special issue: 20-32
- Sennett, R. (2012). Together: The Ritual, Pleasures, and Politics of Cooperation. New Haven: Yale University Press.

ออนไลน์

- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน). (2563). *SRICHAN CREATIVE DISTRICT ย่านสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต*. http://artculture4health.com/files/spark_u/CEASrichan_CD.pdf
- อภิดา มีเดช. (2562). Why We Post: *ส่องวัฒนธรรมโซเชียลมีเดีย (ฉบับย่อ)*. <https://bookscape.co/why-we-post-summary>.
- Leading Cities. (2014). CREATING CITIES: Defining co-creation as a means of citizen engagement. <https://www.researchgate.net/public/295103851>.